

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

Előfizetési díj:

Egész évre 4 frt.
Félévre 2 „
Negyedévre 1 „

A társulat minden rendű tagjai
a lapot tagdíjajukért kapják.

Ugy a lap szellemi részét illető cikkek,
mint az előfizetési pénzek a „Közművelő-
dés“ szerkesztőségének Gyulafehérvára a
várho küldendők.

Mióta a názárethi igénytelen hajlékban elhangzottak Isten hírnökének, az angyalnak eme szavai: Üdvözlégy Mária! — azóta a földkerekségén mindenütt és mindennap millió meg millió ajak rebegi áhitattal, buzgósággal: Üdvözlégy Mária! Mióta Magyarország első királya halálos ágyán országát Isten anyjának ajánlotta fel, azóta a négy folyó s a hármás bérez mentén visszhangzik a Szt. Istvánunk által Magyarország pátronájának felkért Szűz dicsérete, visszhangzik a régi bús magyar időkben reánk maradt eme legszebb ének:

„Boldogasszony Anyánk
Régi nagy Pátronánk!”

És csakugyan — a boldogságos Szűz tisztelete minden hívő kebelében él. Hiszen megváltásunk egész ökonomiája hozzá van kapcsolva; ő az isteni bülesesség és hatalom remekműve. *Benedicta in mulieribus!*

A Krisztus Urunk áldott eljövetele előtt élt emberiség „sötétségben és a halál árnyékában“ ült. Ezen rettenetes sötétségben a nőnem valóságos páriának tekintetett. Romában a nő, a családanya matrona volt, szabadabb mint Hellas asszonyai — és mégis férjének zsarnoki hatalma alatt nyögött. Utat nyitottak ugyan neki, midőn diszkocsiban, leeresztett fátyollal s redős ruhájában a Capitoliumra vonult, — de otthon „sub potestate“ volt, leánya saját férjének, testvére gyermekeinek, alávetve a barbár házi törvény minden szigorának. Voltak ugyan kiváltságai is, de ezeket nem a hűség, nem a szeretet, hanem a hideg és élesen számító római jog adta neki.

Ha a nő ily mostoha sorsban részesült a világ

legműveltebb népénél, minő lehetett és minő lehet még most is a sorsa oly népeknél, melyek a civilizációtól elzárva valának és vannak?! Confucius vallása hiában hirdeti, hogy a nőnek van lelke; a férj nem hiszi s a nő maga is osztja férjének nézetét. A Kórán örök jutalmat ígér azoknak, kik hisznek és jót cselekesznek, de szentesíti egytuttal a bujaságot, a polygamiát, a nőrablást. A nő ki van zárva a társadalmi rendből s ez által az emberiséget a családi szentély kedvességétől s a valódi humanismustól fosztja meg.

Gábrriel arkangyalnak a szegény szűzhez intézett üdvözlete — az egész nőnemnek közeli megváltását hirdeté. És csakugyan, a kereszténység, mely megújította a világ színét, a nőt is visszaadta a társadalomnak, visszahelyezte azon társadalmi niveaura, mely őt joggal megilleti. A rabszolgaság bilincseit leszedte lábairól, férjével egyenrangunak hirdette, maga a Megváltó „egy testnek — egy léleknek“ nevezte — s ime, a nő fel is fogta magasztos hivatását. A szegény, megvetett rabszolganő ker. szűz, anya, vértanu és szent lett!

„Az Úrtól lett ez és csodálatos a mi szemünk előtt“ — kiálthatunk fel méltán a Zsoltárossal. S minő lélek volna oly hitetlen, minő szív oly hálátlan, hogy Máriát ne nevezze közvetlenül Jézus után, az anyát isteni fia után?

Minden jó keresztény mindennap ismétleteti a hitvallásban: „és a Jézus Krisztusban . . . ki születék szűz Máriától“ A Fiu tehát szükségkép az anyához vezet bennünket; ő adta Jézust a világnak, általa lett Jézus „test a mi testünkben, esont a mi esontunkból“; általa lett „atyánkfia,“ testvérünk. Azért az ő anyja egyszersmind a mi anyánk, édes anyja az egész emberiségnek. Ez természetes.

S mégis, hány keresztény felekezet van, mely Máriáról tudni sem akar. Nem szólok a Krisztus

tagadokról, hiszen ők a Mária-kultusz megtagadásában legalább konsekvensek. De szólok a protestantizmusról, mely kijelenté ugyan, noha persze csak úgy félvállról és foghegyről, hogy Máriát, „az összes régi egyházzal együtt, ő is elismeri szüzek és Isten szülőjének,“ s mégis gyakorlatilag ezt a csekélységet sem teljesíté. Mellőzzük a rágalmat, mely az egyháznak még most is azt hányja szemére, hogy „Máriamádó.“ De azon megvetés, melylyel „a Máriáról“ még hívó protestáns körökben is beszélgetni szoktak, minden becsületet keresztény szívnek mély fájdalmat okoz. Nines egy megtisztelő szavuk annak számára, kit az angyal üdvözölt, ki iránt az Isten fia még a keresztben haldokolva is szeretetét tanusítá, kit anyjának vallott azon órában is, midőn atyjához kiált vala; kit az ég „malaszteljesnek,“ nevez; akin az Atya szeme örökóta nyugszik vala, minthogy Fiának emberrélevését örökóta elhatározta: Meghazudtolják a Szentleket, ki a szent Szüz ajkai által e csodálatos jövendölést mondá őrá vonatkozólag: „Mostantól fogva boldognak magasztal engem minden nemzedék.“ (Hettinger III. 452).

Fölösleges munka volna rendre venni és megczáfolni azon véleményeket és álokoskodásokat, melyek a bold. szüz. tiszteletét, ha nemis bálványozásnak, de hiábavaló, haszontalan kultusznak tekintik. 19 évszáz hirdeti Mária dicsőségét és tiszteletét, melyet a reformáció kezdett először ostromolni. Pedig a történelem fényesen igazolja, hogy a vallás és erkölcs a Mária-kultuszban bírja a leghatalmasabb motivumot, — tudomány és művészet a Mária-kultusz jótékony hatása alatt fejlődött nagygyá. Avagy fejtsék meg elleneink azon szemmel látható és így kétségbe nem vonható tény, hogy miért esőkennek a keresztény szeretet művei ott, hol Mária tisztelete esőkken? Miért esőkken az erkölcsiég, a szüzesség? Miért a felebaráti szeretet legmagasabb foka, a heroikus önfeláldozás? A kath. családokból, melyekben Mária uralkodik, százankint, ezrenként lépnek elé azon hőselkü szüzek, kik lemondva a világról, ifju életöknek viruló rózsút a boldogságos Szüznek ajánlva, Istennek szentelik életüket s oly kemény és nehéz munkákra vállalkoznak, melyekért jutalmat a világtól nem, csak Istentől kérnek. Ott látjuk őket a kórházakban, az iskolákban, — Európa civilizált földjén épen úgy mint Afrika sorvasztó sivatagain. Jézus és Mária jelszóval indulnak el, — elhagyva Jézus szavai szerint atyjukat, anyjukat, mindenüket, felvéve Jézus keresztjét gyenge vállaikra. S amint mondják, hogy a hatyuk

tisztává és átlátszóvá teszik a legzavarosabb vizet is, melyben ők laknak, épen úgy ott is, hová ezen szent szüzek Jézus és Mária áldott nevét viszik, az életnek legzavarosabb, legundorítóbb vizét is tisztává alakítják át, — a vallásosság éled, az erkölcsök javulnak s a szüzi tisztaság égi fénye ömlik el azon lelkeken, melyek eddig az ég felé sohasem fordultak.

Jézus és Mária nevei ujtották meg a világ színet, ezen szent nevek tartották fenn magyar hazánkat s ezen szent nevektől várjuk a költő által ohajtott „jobb kor“ mielőbbi megérkezését.

Üdvözlégy hát ismételten Nagyasszonyunk, Boldogasszony anyánk! Tiszteletünk, ragaszkodásunk és szeretetünk virágaiból koszorut fonunk és hálás odaadásunk jeléül tesszük égi trónod zsámolya elé. Dieső első királyunkkal, ki 853 évvel ezelőtt épen a mai napon üdvözölt az égben, mi is kérünk Téged:

„Magyar népedről, örökségedről
Ne feledkezzél el buzgó híveidről!“

Z. Á.

A vérmérsékletek kiismerésének fontos sága a nevelés és tanítás terén.

(Folytatás)

Az epés vagy cholericus vérmérsékletűeknél nagy ingerlékenység nagy viszabatással párosul.

E véralkatot külsőleg sovány, szabályos testalkat, jól kifejlett homlok barna hajjal körítve, a rendesnél jobban előnöve, kerek koponya, szabályos nyak, pisze orr, nyílt szemek, szabályos ajkak, kissé tompa áll, domboru mell, határozott magatartás, gyors mozgás, élénk tekintet jellemzi. — Szellemi világa testi szervezetével összhangzó.

Szemléltető tehetsége élénk; könnyen elsajátítja az ismereteket. Szemléltetés, tanítás alkalmával nyugtalan; szinte elégedetlenkedik. De azért elég kész arra, hogy valamit elsajátítson. A kirándulásokat érdeklé teszi meg. A szemléletek által nyert képek és ismeretek nem mosódnak könnyen ki emlékezetéből.

Képzeltő tehetsége valamennyi véralkatuét felülmulja. Nagy alakító képességgel bír; mihelyt a legkissebb alkalom kínálkozik alakít, teremt újnál újabb dolgokat.

Szintén ily erős emlékező tehetsége is. A mit megnéz, vagy hallott, azzal napokig képes foglalkozni, míg egészen át nem tanulmányozza az illető dolgot. — Mivel pedig majdnem minden érdeklé e véralkatut, éppen azért s mindent behatóan tanulmányoz, azért nagy emlékező tehetséggel is bír. Az ilyen könnyen tanulja a nyelveket. Élte legkisebb mozzanataira is hűen emlékszik vissza.

Mivel jó képzeltő és emlékező tehetség jutott e vérm. osztályrészeül, következőleg: jó ítélő tehetséggel is bír. — Az ítéletet nem hamarkodja el; minden mellékkörülményt fontolóra vesz. — Két gyerek felelete közt sokszor külömbiséget tétettem a gyerekekkel. — Az epés még arra is figyelemmel volt, hogy az egyik idegen ajku, a más privátista,

vagy az egyik beteg volt, midőn mint új lecke tárgyalva volt. Érzelmek mélyek, tartósak; mások iránt nagyon változók, mit vérm. hibául lehet felróni. — A csapásokat nagyon átérzik s bizonyos dolgok iránt annyira érzékenyek, hogy nem ritkán életükbe kerül. Azonban, ha jól vezetettek, neveltettek, mások iránt is lehetnek érzékenyek.

Akaraterejük nagy, mi a többi jól kifejlett szellemi tehetségek következménye. Mihez hozza fognak, azt elvégzetlen ritkán hagyják. Volt egy osztály-társam, a ki sokszor elveszítette ebédét a közös étkezésnél a miatt, mert munkáját nem szakította félbe. — Vállalkozó szelleműek. Nagy dolgokban hallatlan tevékenységet fejtenek ki. Megküzdnek a legözvegyetlenebb látszó akadályokkal is, mint pl. Rákóczy György, Zrínyi, Dobó, Milton stb. nagyok tették.

E vérm. folytán elégedetlenek s ép azért inkább a jövő, mint a jelennek élnek, mert nyugtalan kedélyeiket s érzelmeiket a jelen nem képes kielégíteni.

„Minden hegynek van lejtője“ — mondja a magyar közmondás.

E közmondás nagyon talál e vérmérsékletiekre is.

Az elősorolt sok jó tulajdonság mellett nagyon sok rossz is szokott lappangani, u. m.: hiúság, dicsvágy, önzés, kéjelgés, melyek következményeként nem maradnak el az indulatok és szenvedélyek is.

Maguknál nagyobb embert nem akarnak ismerni. Magukat napnak, embertársukat bolygóknak képzelik. — Sokszor éjet nappá tesznek csak azért, hogy ők legyenek az elsők. Ha vágyuk nem teljesül, kész a harag, mely a legtöbb esetben indulattá mérgesedik el.

Mindenben irányadó szerepet szeretnek vinni; s hogy nézetük érvényesüljön, az állatokat is felhasználják. Mások érdemeit nem, vagy nehezen ismerik el; mindent maguknak vindikálnak.

Mást csak eszköznek tekintenek a nagy tervek valósításában. Csak saját érdeküket tartják szem előtt, azaz: minden tettükben önérdék vezérli. Elveszítik a tiszta ész uralmát; nem képesek vágyaik és szenvedélyeiket a tiszta ész uralma alá rendelni.

Ily körülmények közt nem esoda, ha a társadalomban megvetik s mindig kicsinyléssel találkoznak.

Mindenki kerüli társaságukat; akadályokat gördítenek terveik elé, mik az indulatukat fokozzák.

Sokszor tombolnak mérgökben; önmagukat tépik, mint pl. Sokrátés neje. Férjével mindenképp veszekedni akart, de látta, hogy nincs kivel, mérgében férjét egy fazék vízzel leöntötte, mire Sokrátés így válaszolt:

„A menydörgést rendszeren záporosó követi.“ Még a játéka alkalmával se vetkeznek ki a nagyravágyás, öndicsékvés, fitogtatás, indulatok és szenvedélyek ruháiból. Itt is mint mindenben a vezér szerepre fáj a foguk.

Hogyha a szereuse, — a mi e vérm. nagyon ritkán párosul —, kedvez, embertársaik tisztelik és szeretik annyiban és addig, a mennyiben hatalmukat éreztetetik velők; a meddig imponálni képesek, de azután a kidőlt kereszt sorsára jutnak.

Ezen rossz tulajdonságok már a gyerekeknél is előfordulnak s ha nincs a ki orvosolja, 14 éven túl az indulatok és szenvedélyek is felültik fejüket. Alkalmas erre testi szervezők, féktelen képzelgők.

Igy erősödnek az érzelmek és vágyak bizonyos dolgok iránt annyira, hogy később lehetetlen ellenállani.

A szenvedélyek legtöbb esetben nem egyedül, hanem csoportosan jelentkeznek; így pl. a részegséggel kéjelgés, a fősvénységgel irigység stb. van összekötve.

Azonban ne esüggedjenek el a szülők és nevelők e véralkattal szemben, mert itt is állhat az a közmondás: „Nevelés teszi az embert emberré“. Nagyok a bajok; sok az orvosolni való s az orvoslás nehéz. Nehéz, mert a szülők tudva, vagy tudatlan mindig azt teszik, a mit kerülniök kellene.

E hibák némelyike már az öntudat létrejöttékor mutatkozik; ekkor az orvoslást is meg kell kezdeni.

A gyereket nem kell szigorral nevelni, de a nevelésnél bizonyos rendnek soha nem szabad hiányozni. A gyerek az első két év alatt sirás által ad kívánságának, kedves vagy kedvetlen érzelmeinek kifejezést. Az anyák és apák vakon hódolnak gyerekek akaratának. Ez a szülők legnagyobb hibája. Ha a gyermeket természeti szükségletek kényszerítik a sirásra, akkor azokat ki kell elégíteni; de ha kedvenc tárgyaiért jajveszékkel, hagyani kell, hogy sirja ki magát s nem kell kívánságának eleget tenni. Lassankint belátja sirása hiábavalóságát s jövőre nem fogja tenni. Míg, ha kívánságát teljesítették: jövőre vágyai nőnek s órákig tartó sirással fog követelésének kifejezést adni.

Nagyobb korában engedelmességre kell szoktatni. Sok a panasz a gyerekek engedetlensége ellen, a minék a szülők az okai. Ugy elkényeztetik kis korukban a gyerekeket, hogy nagy korukban is azt gondolják: értők és nem ők vannak a világért. A szülők protestálnak az elkényeztetés vádjá ellen, pedig nincs igazuk. — Az anya küldeni akarja valahová gyerekeit; az egy darab czukrot, süteményt vagy krajczárt kér diurnumul. Az anya, a helyett, hogy nyakon csaps követelné a parancs teljesítését, megadja.

Az ilyen gyerek azután se fog semmit megtenni, a miből rá baszon nem háramlik. Hogy az ilyen gyerekekkel sok kellemtelensége van a szülők és tanítóknak, az magától értetődik.

Hagyjuk ezeket; nézzük meg a tanító teendőit e véralkattal szemben!

Mivel szemlélő tehetsége nem oly éles, mint a vérmésé, mindig tovább foglalkoztam a tárgyak szemléltetésénél s az ismeretek közlésénél, hogy világos és tiszta ismeretet szerezhessem. Képzelő tehetségét is a mennyire lehetett fékeztem; egyes konkrét példák által fántáziáit feltártam előtte. Emlékező tehetsége fejlesztésével nem törődtem; az ellenkezőjét, ha akartam volna se állott hatalmamban.

Mivel tetteiben mindig önérdék vezeti, azért ítélete is mindig saját maga felé hajlott. Ítéleteit, különösen a gyanusokat a legkissebb részletekre boncoltattam vele; esetleg a szándékos hibákért sohase marad el a jóakaró figyelmeztetés, feddés, vagy megszégyenítés, Nekem ritkán is mondott szándékosan hamis ítéletet. Ha megtanulta leczkétjét, vagy feladványát pontosan elvégezte, nem dicsértem meg, hanem tehetőségére hivatkoztam, s mindig többre buzdítottam. Nem mondom s barátja nem vagyok annak, hogy illet megdicsérni, vagy megjutalmazni nem kell, mert az elkeseredést, gyűlöletet szülné, de nagy óvatossággal kell tenni, különben elbizakodottá lesz.

Sokszor a tanítóval szemben is tudákoskodni szeretnek.

Ép azért a tanító minden tekintetben iperkodjék oly tekin-
télyt fentartani, mely ezekkel is beláttatja kissebségüket.
Ha pajkosságból kérdeztek valamit, elutasítottam; ellen esetbe
pedig rögtön, vagy később felvilágosítást adtam.

Az indulatok és szenvedélyeket lassan, szelid eljárással
kell orvosolni. Az ilyenekkel mindenben megfontolva kell el-
járni. Mind a szülőktől, mind a tanítótól határozottságot kö-
vetel ezen bajok orvoslása. A parancsot feltetlen teljesítés
kövesse. A társas játékoknál nem szabad semmiféle oly ki-
tűntetésben részesíteni, mely által társaik közül kitűnhetnének.
Mindenen a szabályokhoz szorosan kell ragaszkodni, nem
pedig engedelmeskedni az ők önkényüknek. Így lassankint rá
lehet szoktatni a törvény és mások akarata előtti meghajlásra.

Jó hatással van e vérmérsékletűekre a testgyakorlat,
melynél feltetlen engedelmesség kívánatik.

Kifejtett szellemi erőknél csak fejlett testalkat felel
meg. — Ha az arány a kettő közt nem egyenes, a nevelés
féltség. Azért a szülők e véralkatnál igyekezzenek gyerekük-
nek megfelelő testi szervezetet teremteni, mert különben sem-
miféle nevelés mellett nem képesek vágyaikon szenvedélyei-
ken uralkodni. — A nevelő mindent szeretetből tegyen s óva-
kodjék bosszantani, ingerelni, mert ezek nagy reakcióval van-
nak e vérm. összekötve.

(Folyt. köv.)

A görög-római ruházatokról.

A classikus ruházatok az alkotmányos era kezdetén igen
egyszerűek valának. Ez az egyszerűség magyarázata két okban
keresendő. Ugyanis ez a két hatalmas nemzet a vallásos cul-
usnak és nevelésnek áldozott, kereste az égiek kegyét és szem
előtt tartá a nevelés célját a ruházatban is.

Az égieknek való kedvesség pedig könnyű ruházatot
igényelt, a nevelés olesót.

Továbbá nem szabad felednünk, hogy a görögök és ró-
maiak első sorban harezias nép valának s így az egyszerűsé-
get annál inkább dédelgethették.

Cato major puritán természetét ruházata is igazolta s
híven megőrizte a mos majoromot abban is, mert a reggelitől
felkelve, azonnal a fórumra ment, itt barátjaival sétálgatott saru
és tunica nélkül. Így ruházata soha nem lehetett értékesebb
száz drachmánál. Plut. Cat. 7.

Különben az első római polgárok csak tisztán togában
jártak. Aul. G. N. Att VI. 12.

De „tempora mutantur et nos mutamur in illis.“ Így volt
akkor.

A római utánozni kezdé a testvér népet, Cato szónok-
latai, görög ellen-szenve és tiszta hazafisága már nem tudtak
gátot vetni a görögök részéről megindított áramlatnak s utá-

nozták a szép művészetben és ruházatban egyaránt annyira,
hogy kevés férfi találkozék, kikhez méltán illet az „acta
toğa.“ Hor. Epod. I. 18. 30.

De nem csak a görög befolyás nyomai látszanak a
római ruházat átalakulásában, érezhető ott gall, egyiptomi
stb. is.

Hogy pedig a császárok idejében, az elpuhulás és fény
űzés eme kimagasló korában történt a legtöbb ruhaváltozás:
az kétségtelen historiai tény.

A ruházatok általában két félék: először, melylyel ma-
gokat övezték (amicus), és a melyet magokra öltöttek (in-
dutus).

A férfiak ruházata.

I. Amictus.

I. A toga. (τήβεννος). Ez valóban római ruha, melyet a
legrégibb időtől fogva használtak hidegben, melegben, ünne-
peken és vallásos szertartásokon egyaránt. Hor. Sat. I. 3. 14

A toga, mint minden ruha, szintén változott. Milyen volt
kezdetben, arra nézve elűtők a tudós férfiak nézetei. Vannak
kik a görög ἐπιβήτιον-val hasonlítják egybe s ennél fogva ré-
szint négyszögűnek, részint kereknek állítják. (s. arcellus Donat.)

Sigonius az első, ki a togát kereknek és nyíltnak mondá
(Oct. Ter. de re vest. V.) mivel Dionysius Halicarnassensis
(Anth. Rom. III. 6.) τριγωνίου-nak írja.

Ma azonban tény, hogy a toga félkör alakú volt s bi-
zonyítják az újabb feltalált etrusk pénzérek, melyek a to-
gának ilyen alakú régi képét adják.

A togának, mely a nyakat, vállat és az egyik kezét is
fedte, használata igen egyszerű volt. A baloldalt egészen el-
takarta úgy azonban, hogy a lábíg, mint később nem ért. A
római polgár oly módon vette föl, hogy a jobb kar alá fogta
jobb szélét, melyet laciniának neveztek, és az egészet átvitte
a bal váll fölé. Quint. XI. 3.

A jobb laciniát pedig a bal vállra dobta, mely csüngött
aztán mintegy balteus (öv, szij.) Ezáltal elül egy sinus támadt
a bal kar fedve volt, míg a jobbat szabadon mozgathatta.

A császárok korában a toga alakja kerek, gömbölyű
vala, a laciniák hosszabbak lettek, mialta a viselés módja is
változott.

Egy közönséges toga hossza 10–15 láb volt; hármal ki-
adásban fordult elő, minthogy az emberi test hossza is bá-
romféle lehet. Hor. Epod. 4. 7.

Az első az, midőn a bal oldalt fedezi és a földig ér, a
második a hát, a harmadik, midőn a jobb váll alatt átme-
gy a balig és így két sinust alkot.

Nem ritkán a jobb laciniával öv módjára derékbe átköt-
tötték a togát, mely általános használatú volt a katonaságnál
egészen a Krisztus előtti első századig. Ezt a módját cinctus
Gabinusnak nevezik. Liv. V. 46.

A toga valóban római faji és nemzeti jelleggel bír VIII,

9. melynélfogva azt barbárnak (külföldi), polgárnak és számlizótnak viselni nem volt szabad. Sőt a respublica végéig a legnagyobb bűnnek tartották, ha valaki más ruhában, mint togában jelent meg a forumon. P. Africanus Pauli filius . . . P. Sulpicio Gallo, homini delicato inter pleraque alia, quae objectabat, id quoque probro dedit, quod tunicis uteretur manus totas operientibus. Gall. N. A. VII. 12.

Később a szolgák is viselhettek, sőt Seneca korában már különbség sem létezett a szolga és benszülött között; főleg a cliensek használták, kik az urak kapuit őrizték. Juv. sat. I. 57.

A togát egyfőrmán használták nők és férfiak, esakis a a császári zavarok korszakában veszté el méltóságos jellegét, mikor ugyanis moraliter megingott hölgyek és gladiatorok ékeskedtek benne.

A toga nemei.

a) Praetexta, nevét a biborszegélytől kapta. Gyermkek, leányok és fiúk viselték. Az letette a mennyegző napján, ez 15—16 éves korában, midőn abban a forumra vitték és beirván a férfiak sorába minttíró, helyette fölvevé a toga purát. Purának azért nevezték, mert egészen tiszta volt (bibor nélkül), virilisnek, mert átment ezzel a férfiak sorába és végre liberának is nevezik, mert kikerülvén a magisterium alól, teljes szabadságot élveztek.

Mégis a férfi korban is használták a toga praetextát, ha magistereké (equitum), imperatorok, dictatorok és consulokká lettek. Ugyszintén a sacerdos és pontifex maximus is.

Cicero (Pro Sext. R.) az aurrá leti Lentulusról mondja: cui superior annus idem et virilem patris et praetextam populi iudicio dedit. Purpura viri utimur praetextatiim magistratibus in sacerdotis liberi nostri praetextis purpura togis utentur, magistratibus in coloniis municipiisque hic Romae infimo genere magistris vicorum togae praetextae habendae ejus permitte mus nec id, ut viri solum habeant tantum insigne sed etiam, ut eo crementur.

Emberly Arpád.

Kisebb közlemények.

Hitelemzői levelek.

Irja: **Tózsér László.**

II.

Gyergyó-Ditró, 1891. aug. 6.

Kedves barátom! Egy kissé megkéstem e második levelemmel, de ezen ne csodálkozzál, mert nappal a forráság miatt irtódom a pennától — éjjel meg szemeim kívánják

meg a nyugodalmat. E kettős bajnak lehet azt is betudni, hogy következő leveleim rövidecskék lesznek.

Egészen benne vagyunk tehát a nagy szüniidőben. De lelkiismeretes hitelemző csak annyiban tartja szüniidőnek, a mennyiben a gyermekek lármájától, pajkosságától menten egy pár hónapig maga esendességében elmélkedhetik egy tanév eredménye felett; egy pár hónapig nyugodtan latolgathatja 8—9 hónap fáradaimait; nyári szüniidő alatt a gyermekek nélkül oly jól esik elgondolni a gyermekkel való sok bajlódást és kinlódást; számbaveheti az elmúlt tanév hiányait, hibáit és tévedéseit; összehasonlíthatja két vagy több évben követett módszerét, tanmenetét; összemérheti a különböző évek ugyanazon hónapjaiban tett előhaladását, a tananyag felosztását stb. stb.

Ime a hitelemző teendője a nyári szüniidőben! A gyermekek ugyan szünetelnek, hogy 2—3 hó alatt könnyű szerrel elfelejtsék azt, mit a hitelemző 8—9 hónapon keresztül oly nagy bajjal kinezott vala beléjük; de a hitelemzőnek nem szabad szünetelni, hanem a mult tanévet ismételnie kell gyermekek nélkül, a mult tanév eredményeit fel kell jegyeznie és így megőriznie a jövő tanévre; a mult tanév hibáit ki kell javítani — papiron, hogy azok ne ismétlődjének az — iskolában. Egyszóval a nagy szüniidőben gyermekek nélkül kell megpróbálni a tanévet, hogy aztán a gyermekekkel annál jobban sikerüljön az új tanévben.

A jó hitelemző nyári szüniidejében egyik kezébe veszi a püspöki Tantervet, másik kezébe a tanítójával vezetett „osztálynaplót”; amaz kijelöli a követendő irányt, emez feltárja a járt utat: és e kettőt összehasonlíttja. Ezen összehasonlításból belátja, hogy nem végezte el egészen az előirt anyagot, mert nem kívánt tanítójától annyi órát felvétetni a hittan részére tanórarendjükbe, a mennyit a püspöki tanterv előir s az előirt anyag elvégzése szükségképen megkíván; vagy ha annyi óra fel is volt véve, azokat nem tartotta be lelkiismeretesen; vagy ha be is tartotta volna, nem követett helyes módszert az anyag feldolgozásában. Mindezeket számba veszi, megjegyzi nyári szüniidejében, hogy jövőre ezeket rektifikálhassa.

Közmondás az, hogy a ki nem halad, az elmarad — ez áll a hitelemzőre is. Ha nyári szüniidejében nem ujítja fel a szükséges pedagógiai ismereteket; ha nem tanulmányozza a körébe vágó szakmunkákat; ha nem lapozgatja nyáron át a szaklapokat; elméleti ismeretek szerzése és gyarapítása nélkül könnyen elállhat iskolájában, megakadhat gyermekeik között — in praxi, mert ha a theoria praxis nélkül holt tudomány, ugy a praxis is theoria nélkül eredménytelen „falra borsóhányás”. A theoria vezet, a praxis erősíti a hitelemzőt működésében; theoretikus és praktikus ismeret teszen ki egy egész hitelemzőt.

A leendő hitelemzőnek szintén e kettős kathechetai ismeret megszerzését ajánlom a szűnidőre léghasznosabb foglalkozásul. Ezeknek elsajátítására nem célszerű egyelőre sok tankönyv és szakmunka tanulmányozása, mert a sokból könnyen semmit se tud megjegyezni. Theoretikus ismeretek megszerzésére elegendő a tankönyvül használt Schüch Lelkipásztorkodásának „Hitelemzéstani részén“ kívül Fonyó „Hitelemzéstana“; praktikus tájékozásul pedig Fonyó módszertani hitelemzése 3 kötetben. — Theoretice úgy mint practice ajánlatos a Fonyó által szerkesztett „Katholikus Hitoktatás“ cz. havi folyóirat.

Ime, a hitelemző nyári szünideje.
Servus barátom, a viszont látásig!

— **Primicia Székely-Udvarhelyt.** Ninesen megbatöbb, főnségesebb, kedvesebb ünnepély az új misénél! Csodálatos ünnep ez, melyet a földön ülnek meg, de az eget érdeklí, midőn az új misés oda lép az oltárhoz, hogy felszentelt kezei, mint tiszta, alázatos eszközök bemutassák a titokteljes áldozatot, égbe küldjék a legszentebb vér kedves illatát. S ember nem tűnhetik fel alázatosabb s így eszményibb megdicsőülésben, mint az új misés pap, midőn oly közel érzi magát a Tábor hegyéhez, midőn a Gethsemani kertre gondolni is gyönyörűség.

Ez új misének kegyelemárja hullámozott Széke y-Udvarhelyt f. hó 9-én, midőn tisztelendő Tallyán Miklós és Tamás István új papok léptek először az Úr oltárához. Az érdeklődés már csak azért váraakozásteljesen nézett az ünnep elé, mert hogy két új mise egy és ugyanazon időben tartassék egy templomban, eddig hallatlan volt.

Az eszmének ilyen alakban való fölvetője és kivívője ngs. és ft. Jung-Cseke Lajos apát-plebános úr volt. Különb az ünnepély lefolyásáról a következőkben számolhatok be.

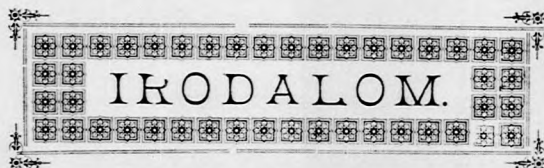
Délelőtt 10 órakor egyszerre indult a két primicians a plebániái lakból a szt.-Miklós templomba azzal a szándékkal, hogy Tallyán Miklós ngs. és ft. apát-plebános ur manu-ductorsága mellett az ünnepélyes énekes misét, ugyanazon időben Tamás István ft. Sántha János magyarigeni plebános ur vezetése mellett esendes misét fog végezni. Mind kettőhöz nagyszámu felszentelt és növendék papokból álló segédlet csatlakozott.

Igy léptek a zsufolásig megtelt templomban az oltárhoz s intonálták a „Veni sancte“-t. Ennek végzése után Tamás István külön segédletével az evangélium végzéséig a sekretyébe vonult vissza. Evangéliumkor ő lépett a nagy oltárhoz s Bíró Ferencz derék udvarhelyi polgártól szerető rokonától, ki az üdvözítő egyházba való visszatérésére e kedves alkalmat választotta, elfogadta a szokott hitvallást, szép szavakban fejezve ki a tény fölötti örömét, s rámutatva az igaz egyház dönthetetlen erejére s kegyelemforrásaira. Ezután Székely-Udvarhelyt időző Tomcsányi Lajos jézustársasági

atya lépett a szószékre, s tartotta meg a szent beszédet a papság hármashivatásáról. Mit írjak e beszédéről? Megvolt benne az a lekötelező közvetlenség, melyel a jézustársaságiak szoktak beszélni. Megráztak azon önérzetesen merész nyilatkozatok, mikkel a papi méltóságot esetelte. Szívéből jöttek a szavak s a szívébe nyomultak feledhetetlen, kedves emlék gyanánt úgy az ünnepély, mint a szónok iránt. A predikáció végével Tallyán Miklós ismét a nagy oltárhoz tért vissza, míg Tamás István a mellék oltárnál kezdett a esendes mise végzéséhez. A legszentebb ténykedést mindketten majdnem egyszerre végezték s egyidőben fogtak az áldásosztáshoz melyben a papságon és a mindkét primicians gazdagsámu rokonain kívül a hívők is részesültek.

Ezután a ngs. és ft. apát plebános úr dús terítékű asztalánál folyt le az ebéd, mely mellett a nagyszerű ünnepély édes örömben zsongó hangulata uralkodott. Nem is esoda hiszen a fenállva hallgatott beszéd, melylyel Tamás István Püspök urunk ő Exciáját éltette és melylyel Tallyán Miklós a manu-ductorok iránt érzett halájuknak adott kifejezést, szeretetből áradó melegségükkel a hangulatot meglepően emelték. Majd az apát úr közöntötte az új papokat oly szépen, az idősebb papnak az ifjabbak iránt érzett testvéri szeretetnek oly gyöngédségével és oly komolyságával, melynek hatása mindnyájunkat édesen elbénitott. A többi dikeziók közül, melyeknek mindenikében a komolyság és humor esapongott, még csak a Sántha János plebános urét említem, ki igen szép történeti fejtegetés után Tomcsányi Lajost közöntötte fel. Kijutott mindenkinek a dikeziókból, valamint a primiciansok szíves meghívásából is, hogy az ünnepély folytatása végett a szülői házaknál is megjelenjenek, mit többen igénybe is vettünk, mind végig újra és újra kívánva a primiciansoknak, hogy életüknek e legdrágább napja hosszas boldogságnak legyen kezdete!

Egyik.

Könyvismertetés.

„Barátságos beszélgetések az unitárius vallásról, melyeket csendes órákban beszélgettek ifj. Keszi Pál és többen. Nyilvánosság elébe bocsátotta egy balatonparti magánzó. Kolozsvárt, 1891. 56 lap. Ára 30 kr.“

Mikor ezt a biblikus hazugságokkal, historikus ráfogásokkal és agyafurt okoskodásokkal ékeskedő férczmtívet, mely párbeszéd alakban van megírva — átolvastam, eszembe jutott egy vadásznak következő jóízű adomája. „Kimegyek szokásom szerint vadászni, lesbe állok, hát egyszerre két medve

esőtlet elő, melyek rettenetes marakodtak egymással. Felmászm a fára s onnan nézem a vadállatok harcát. Nem telt el — tessenek elhinni — több mint 10 perc s a két fenevad a szó-szoros értelmében felfalta egymást. Mikor a fáról leszállottam — csak egy kevés szőr s néhány véresepp jelezte a bestiák nyomát.“ — Adomának ez kitűnő, de valóságának még kitűnőbb azon harc, mely unitáriusok és kálvinisták között a fentjelzett füzetben végbemegy. Egymást ugyan fel nem falják, — de vallási meggyőződését és józan esztét egyik a másikának valóságos vadállati gyönyörrel maczangolja szét.

A füzetke tartalma öt beszélgetésben kinlódik. Az első beszélgetés n faluban, a Balaton közelében, ifjabb Keszi Pál és a helybeli ref. pap között megy véghez. A mi ezt a két főszereplőt közelebről illeti, hát bizony szörnyűségesen gyenge és stupidus existenciák azok. Keszi Pál egy fanatikus, de nagyon előzékeny unitárius ember, a ref. pap éppen a javából van kiválasztva, ostoba és paraszt. (A „Protestáns Közlöny“ „mamlasz“-nak jelzi.) A ref. pap rettenetes dühöng az unitáriusok ellen s lelki örömmel emlegeti azon boldog időket, midőn „brachiummal“ kergették szét az unitáriusokat. Az unitárius vallást „zsidó“ es „fertelmes“ vallásnak, „pestisnek“ nevezi. De már szegyet út a fejébe Keszi uram, midőn szeme közé mondja a rabiatu s tiszteletesnek, hogy bizony a ref. papok között „némelyik nem kiümbömb a képmutató farizeusnál.“ S pompásan bizonyítja be. Egyszer ugyanis husvéti ünnep alkalmával egy vidéki községben egy nt. ur prédikált s urvaesorát osztott. „A nt. ur elég jól prédikált s bebizonyította, miszerint a Krisztus urunk teste a harmadik napon feltámadott s fel ment a menybe.“ Ez Keszi urnak nem fért a fejébe s scrupulusait meg ellenvetéseit még sem merte a tiszteletesnek előadni. De hát nem is kellett. Ebéd alatt maga a tiszteletes mondá: „Már biz' én, mint, értelmes s tanult ember, egy szót sem hiszek abból hogy a test feltámadna.“ S midőn a vendégek megbotránkozva kérdik, hát hogyan prédikál olyast, a mit nem hisz, a tiszteletes ur teljes őszinteséggel adja válaszul: „Hát prédikálok, mert felesküdtem rá s mert jól fizetnek érte. Hát nem érdemli meg az a jó pénz?“ „Nó — folytatja nagy diadallal Keszi — Nt. ur az volt az igazi Judás, mert együtt vacsorált a többi tanítványokkal s még rá is mosolygott a Jézus Krisztusra s mégis elárulta a 30 ezüst pénzért, azaz hogy a 3000 osztrák értékű forint fizetésért.“

A mi tiszteletes urunk ezt nem akarja elhinni, de ellenvetésekkel sem felel. Keszi pedig elmondja, hogy míg reformatus volt látta, hogy a reform. papok nem az ő vallását prédikálják, „hogy nekik ninesen is vallások“. Olvasgatni kezdte a bibliát, könyiltak szemei s unitárius lett. A tiszteletes ur, kit inkább búsít a párbér, mint egy hívő elvesztése

végül egy beszélgetést ad át Keszinek, melyet id, Keszi Pál folytatott a papjával. Ezt olvassa el s akkor megbeszéljük az egész dolgot.

S ezzel az első felvonásnak azaz beszélgetésnek vége van.

A második beszélgetés már sokkal mulatságosabb s ez Keszi házánál folyik le. Itt már nővel is találkozunk, ki unitárius harc tolgában vetekedik Dobó Katicza hősiességével s kinek férjét dreszirozó pattogásai Kukliné prédikációival is bátran megállják a sarat. Félve vallja be Keszi Xantippéjának, hogy ő — mi türes tagadás a faluban a régi papnál volt. „Miesoda menykő réginél?“ hangzik Kesziné ajkairól. „Hát a reformatusnál — rebeგი megeve Keszi. „Csak nem bomlottál meg ember? Mond, mit mivelte?“ folytatja a matterfamilias „A pap behívott s egy könyvet adott, azt olvasgatom s azon gondolkodom. „Hol van az a könyv? Én is látni akarom. Még megérem, valami bolondot tettél Pali, de abból bizony semmi sem lesz, azt mondhatom.“ „De hát ha?“ ha reszkirozza szegény Pali. „No még csak a kéne neked, tudom Istenem hogy lenne lakadalom“. stb. Az asszony a konyhára megy, Keszi pedig olvasgat tovább, míg az asszony ismét betoppan s azt az „irka-firkát“ követei, melyből azt betűzi ki, hogy az unitáriusok „bánják meg tévedéseiket, mert nálók litbéli meggyőződésről az unitarizmus iránt szó sem lehet.“ No hiszen, kellett s több! Egy a lélektől (ispiritustól) deliriumba jutott kvekker nem beszélhet különben, mint azt Kesziné teszi. Most kezd a theológiából disszerálni, de saját jól felfogott érdekét munkálta volna, ha a konyhán marad és rántást kever.

Z. A.

(Folyt. köv.)

A NAPI ESEMÉNYEK KÖRÉBŐL.

— **Személyzeti.** Éppen lapunk zártakor veszünk azon örömhirt, mely bérezes egyházmegyénkben s annak határain is kívül örvendetes és lelkesítő viszhangot fog kelteni, hogy kegyelmes főpásztorunk nsgos és ftdő Imets F. Jákó t. főesperes és nyug. igazgató-canár és ftdő Tamási Aron szentszéki ülnök és püspöki titkár urakat székesegyházi kanonokokká nevezte ki. Minden tekintetben érdemes férfiakra esett kegyelmes főpásztorunknak körütekintő választása. Míg az idősebbik kanonok ur Péter apostolhoz volna hasonlítható korára és bokros érdemeire nézve, addig nsgos Tamási kanonok ur méltán nevezhető Jánosnak, a szeretet apostolának. Szívünk mélyéből kívánjuk s velünk együtt kívánja egyházmegyénknek ugy egyházi, mint pedig világi eleme hogy az új kanonok urak egyházmegyénk javára, diszére és büszkeségére sokáig boldogul éljenek.

Vivant! A kinevezéseket a következőkben közöljük: Dr. Tódor József kfehérvári székesegyházi mester kanonok, a Bathyanemum intézet igazgatója, az egyházmegyei könyvtár őre, zsinatvizsgáló, a püspöki lyceumban az erkölcs- és lelki pástorkodás-tan tanára és a püspöki papnövelde kormányzója ugyan ezen hivatalok megtartása mellett theologus kanonokká előléptetve: Imets F. Jákó tisz. főesperes, a csiksomlyói róm. kath. főgymnasium és finövelde kiérdemült igazgatója ugyan azon székesegyháznál mester kanonokká, gyulafehérvári plebánosnak, az egyházmegyei számvéviszék alelnökének és ülnökének; Tamási Aron püspöki titkár és szentszéki ülnök idős biskolász- és oldalkanonokká s a püspöki iroda igazgatójának kinevezetett.

— **Alapítványi nyertek** a f. hó 13-án tartott igazgató-tanácsi gyűlésen: 1. A nagyszabeni árvaházba: Konesag Anna, Barabás Zsuzsa, Juhász Margit, Schneider József, Csűrös Elemér, Ludvig Károly, Krier Károly, Fejér György, Laczó Gyula, Dobos Ferencz, Dézsi Lajos, Fasz binder Antal, Fekete Sándor. Előjegyeztettek: Finta Győző, Istvánfy Miklós. — 2. A gyulafehérvári finöveldebe: Göblyös Antal, Bozzeró Antal. 3. A csiksomlyói finöveldebe: Bálint Vilmos, Ferenczi Gyula, Kászoni Alajos, Pál Lajos, Márton László, Eröss József, Gábor József, Bándi Ignác, Tódor Béla. 4. A székellyudvarhelyi finöveldebe: Pál Ignác, Szász Domokos, Vass János, Benkő Sándor, Pál Ferencz, Pál Mihály, Feleser Lukács, Oláh Dániel, Gözsi Péter. 5. A marosvásárhelyi finöveldebe: Deák Gábor, Harrach Viktor, Dániel István, Kacsó Boldizsár, Hortáver István. 6. A kantáifinöveldebe: Biszak János, Hamar Lajos, Takó János, Szaevay József, Héjja Kálmán, Kádár Gergely, Györbör Gábor. 7. A kolozsvári két finöveldebe: Fazakas Géza, Avéd Márton, Gáspár Lajos, Merza Gergely, Ruzska Zalán, Zsögön Béla, Csörgő Endre, Boeskor Gyula, Jenei Géza, Sikorszky Zsigmond, Botár Béla, Kotró Márton, Welman Sámuel, Bodor Ödön, Dobai László, Fejér Károly, Lukács Lajos, Soó Rezső, Tuzson György. Előjegyeztettek: Pap Jenő, Kozma Aladár, Pakos József, Tamás Lázár.

— **A magyarországi lat. és gör. szert. róm. kath. tanítók segélyalapjáról** és a létesítendő országos kath. tanítói árvaház alapjáról a kezelő egri főkapitán által benyújtott, felsőbb helyen pedig felülvizsgált és helyesnek talált 1890. évi számadás kivonatát a következőkben közöljük. A) a segélyalap vagyona: vagyonállás 1889 év végén 70609 frt 68 kr. 1890 évi bevétel a múlt évi 3408 frt 68 kr. készpénzmaradvánnyal, az egyházmegyékből befolyt 2544 frt. 29 kr. gyűjtésekkel, melyek között erdélyi egyházmegyénk az összeg nagyságát véve tekintetbe hatodik helyen szerepel s a tőkék 3463 frt. 49 kr. kamataival összesen 9416 frt. 46 kr. — Az összes kiadások 5627 frt 90 kr. tesznek. A segélyalap vagyonállása 1890 év végén tehát 70979 frt. 56 kr. — B) a létesítendő árvaház vagyona: vagyonállás 1889 év végén 5660 frt.

1890 évi bevétel összesen 857 frt, összes kiadás, mely a tőkének kamatosításában áll 769 frt. 1891 évre átvendő készpénzmaradvány 88 frt. Az árvaház alapjának állása 1890 év végén 6328 frt. —

— **Statisztika.** Nem lesz érdektelen lapunk t. olvasó közönsége előtt egyházmegyénknek a lefolyt 5 év statisztikai adatait röviden bemutatni. 1886-ban született: 6021 gyermek, 5657 leánygyermek, összesen: 11678. Meghalt: 4479 fi — és 4235 leánygyermek, összesen: 8714. — Házassági frigyre lépett: 1887 tiszta kathol. és 511 vegyes vallású pár. A kath. vallás kebelébe visszatért: 281, aposztatált: 107. — 1887-ben szül. 5654 fi-és 5626 l. ö. 11280. Meghalt: 5101 f. és 4765 l. ö. 9866. Házass.: 1966 kath. és 392 vegyes. Megtért: 280, aposzt.: 122. — 1888-ban szül. 5933 f. és 5452 l. ö.: 11385. Meghalt: 4545 f. és 4176 l. ö.: 8721. Házass.: 1993 kath. és 475 vegyes. Megtért: 351, aposzt.: 115. — 1889-ben szül.: 5577 f. és 5541 l. ö.: 11118. — Meghalt: 3989 f. és 3970 l. ö.: 7959. Házass.: 2061 kath. és 526 vegyes. Megtért: 372, aposzt.: 114. — 1890-ben szül.: 5481 f. és 5836 l. ö.: 11317. Meghalt: 4119 f. és 4175 l. ö.: 8294. Házass.: 2634 kath. és 483 vegyes. Megtért: 342, aposzt.: 100. — Ezen számok sok mindent mondanak. Örvedetes tény a kathol. házasságok folytonos növekedése s a vegyeseknek esőkkenése. Aztán főképpen a megtérések gyarapodnak, míg az aposztáziák apadnak. S ha a Csáky gróf rendelete még sokáig leend érvényben, ez katolicismusunknak csak javára fog válni, a menyiben a conversiók s a kathol. házasságok rohamosan fognak növekedni. Egyházunk joggal elmondhatja hát ellenségeivel szemben, a mit hajdan egyiptomi József mondott vala bünbánó testvéreinek: „Ti gonoszt gondolatok ellenem; de Isten azt jóra fordította, hogy felmagasztaljon engem, a mint most látjátok, és sok népet megmenten.“ (Gen. L. 20 v.)

— **Pályázat.** (29). A homorod-remetei (Udvarhelym.) róm. kath. kántortanítói állomásra pályázat hirdettetik. — Ezen állomás évi jövedelme: 1, 88 vécá rozs és 88 vécá zab kepe; 5 frt ospora, 15 szekér fa kepe és minden két iskolás gyermek után egy szekér fa tandíj ezimen: — 2) 45 frt készpénz s a stolából 3-ad rész 5—7 frt, — minden egyes bucsztatás-, temetésekor 1 frt. — 3) Ingatlanokban van 16 hold 995 □-ül szántó, kaszáló, erdőhely s legelő: ebből 3 hold 1195 □-ül szántó a három határészben és évenként 4 szekér szénát termő hely, kaszáló. — 4) A magtárból az évi kamat fele, — jelenleg 35 vécá rozs, ez évenként növekedik. 5) A faiskola kertben konyha vetemény termelhető; 6) Az iskolával egy földülatt kettős szoba, kamara, sütökemence és nyári tüzelőből álló kényelmes lakás. 7) Gazdasági épületek: esür, istálló és sertés ól. A kitanító a harangozói kötelességeket is végzi. Pályázók köllően felszerelt okmányaikat a h. remetei lelkészi hivatalhoz küldjék. Személyesen megjelenők előnyben részesülnek. Az állomás azonnal elfoglalható. H.-Remetén, u. p. H. Szt. Márton, 1891. augusztus 10 én Konez Ignác, lelkész isk. széki elnök.

Kiadja: Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat. Felelős szerkesztő: ZLAMAL AGOST.
Szerkesztőtársak: Dr. CSERNI BÉLA, KÓRÓDY PÉTER, VARGA SANDOR, VASS ALBERT.

Nyomatott Papp Györgynél a püsp. lye. nyomdában Gyulafehérvárott.